

O KUMULIRANJU NAKNADE IZ OBAVEZNOG OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI SA NAKNADAMA ODNOSNO DAVANJIMA PO DRUGIM PRAVNIM OSNOVAMA

Obaveznim osiguranjem od odgovornosti za štete prouzrokovane upotrebljom motornih vozila, koje je kod nas uvedeno Zakonom o obaveznom osiguranju imovine i lica iz 1965. godine¹⁾, pokriva se šteta koju je sopstvenik odnosno korisnik motornog volila dužan da naknadi trećem oštećenom licu po propisima odnosno po pravnim pravilima o odgovornosti, a koja proizilazi iz upotrebe motornog vozila. Oštećeno lice, odnosno naslednici lica čija je smrt prouzrokovana upotrebljom određenog motornog vozila, imaju pravo da odštetni zahtev istaknu neposredno prema zajednici osiguranja imovine i lica koja je primila u osiguranje rizik odgovornosti za štetu sopstvenika odnosno korisnika tog vozila.

Međutim, ta mogućnost koju je zakon dao trećem oštećenom licu, da zahtev za naknadu štete koja je prouzrokovana upotrebljom motornog vozila direktno istakne prema osiguraču lica koje je po opštim pravilima odgovorno za štetu, nikako ne znači da se time ograničava pravo oštećenog lica da istakne i neke druge zahteve, po drugim pravnim osnovama, na koje ima pravo nezavisno od toga da li postoji obaveznost osiguranja od odgovornosti, Upravo obrnuto. Direktni zahtev prema osiguraču po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti (tzv. **actio directa**) zakonodavac je ustanovio, i pored toga što treće oštećeno lice i osigurač lica odgovornog za štetu prouzrokovani upotrebljom motornog vozila inače ne bi bili ni u kakvom pravnom odnosu, u cilju poboljšanja položaja trećeg oštećenog lica. To je dodatni osnov po kome oštećeno lice može da ostvaruje određena prava, koji ni u čemu ne dira u druge osnove na koje se oštećeno lice u zavisnosti od okolnosti može pozvati u vezi sa istim štetnim događajem.

A u vezi sa jednim štetnim događajem koji je prouzrokovani upotrebljom motornog vozila oštećeno lice može da ima razna prava, po raznim pravnim osnovama.

Tako, ako je sopstvenik odnosno korisnik motornog vozila čijom je upotrebljom prouzrokovana šteta nekom trećem licu istovremeno i

¹⁾ »Sl. list SFR,«, br. 15/65. Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o obaveznom osiguranju imovine i lica, koji je objavljen u »Sl. listu SFRJ« br. 7/67, naziv ovog zakona izmenjen je a Žakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju. Prečišćeni tekst Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju objavljen je u »Sl. listu SFRJ« br. 11/68.

odgovoran za štetu, a to je pretpostavka od koje smo pošli u ovim razmatranjima, onda je u skladu sa opštim pravnim pravilima on dužan da plati naknadu štete. Zatim, s obzirom na to da su sva lica u radnom odnosu, kao i članovi njihovih porodica pod određenim uslovima, socijalno osigurani, vrlo često posle saobraćajnog udesa troškove lečenja i izgubljenu zaradu povređenog lica za vreme bolovanja naknađuje zajednica socijalnog osiguranja. U mnogim slučajevima je lice koje je povređeno u saobraćajnom udesu bilo osigurano i po osnovu jednog ili čak i više ugovora o osiguranju od posledica nesrećnog slučaja. To može da bude individualno osiguranje koje je zaključilo samo lice koje je povređeno u saobraćajnom udesu, zatim kolektivno osiguranje (na primer, kolektivnog osiguranja svih radnika od posledica nesrećnog slučaja, koje je zaključila organizacija udruženog rada), ili osiguranje putnika u motornom vozilu koje je zaključeno uz osigranje samog vozila od uništenja, oštećenja ili nestanka, a ako se povređeno lice prevozilo u nekom javnom prevoznom sredstvu, onda ono ima određena prava i po osnovu obaveznog osiguranja putnika u javnom prevozu od posledica nesrećnog slučaja. Ako je neko lice poginulo u saobraćajnom udesu, a bilo je osigurano za slučaj smrti, njegovi naslednici ili korisnici osiguranja imaju pravo i na isplatu osigurane sume po osnovu osiguranja života. Kad je prilikom sudara ili udara motornog vozila prouzrokovana šteta na stvarima nekog trećeg lica, a te stvari su bile osigurane od uništenja ili oštećenja, može se postaviti i pitanje odnosa između prava po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti i prava po osnovu osiguranja stvari.

Na taj način, dakle, jedan štetni događaj, jedan saobraćajni udes prouzrokan upotrebom motornog vozila, može oštećenom licu dati pravo da ističe zahteve po četiri pet, pa i više osnova, razume se u zavisnosti od čitavog niza okolnosti.

U takvim slučajevima uvek se postavlja veći broj pravnih pitanja, od kojih dva zaslužuju posebnu pažnju. Prvo pitanje je koji se od navedenih pravih osnova mogu kumulirati sa naknadom po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti, u tom smislu što oštećeno lice po svim tim osnovama može da primi više nego što iznosi šteta koja mu je prouzrokovana upotrebom motornog vozila, odnosno s druge strane, koji osnovi imaju takvu pravnu prirodu da se međusobno isključuju. Ili, drugim rečima, postavlja se pitanje koji se zahtevi posle jednog saobraćajnog udesa prouzrokovanih upotrebom motornog vozila mogu isticati kumulativno, a koji alternativno. Drugo pitanje je da li u slučajevima kad nije moguće kumuliranje naknade odnosno davanje po raznim osnovama, oštećeno lice ima pravo da bira koji će osnov iskoristiti, ili u tom pogledu postoje neka ograničenja.

Mi ćemo se u daljem tekstu zadržati samo na prvom od ova dva pitanja, pošto ono u našoj teoriji i praksi još uvek daje mesta nekim dilemama, a nije ni dovoljno analizirano.²⁾ Pritom ćemo se prvo

²⁾ Od malog broja interesantnijih radova na ovu temu ukazujemo na članak dr P. Šulejića, »Kumuliranje naknade štete i osigurane sume iz obaveznog osiguranja od nesrećnog slučaja«, Pravni život, broj 12/72.

osvrnuti na slučajeve u kojima je dozvoljeno kumuliranje naknade iz obaveznog osiguranja sa naknadom odnosno davanjima po drugim pravnim osnovama, a zatim na slučajeve kad takvo kumuliranje nije dozvoljeno, nego se oštećeno lice mora opredeliti samo za neke od osnova koji mu daju određena prava.

Druge pitanje, pitanje da li u slučajevima kad nije moguće kumuliranje zahteva po svim osnovama oštećeno lice ima pravo izbora o tome kojim će se osnovom koristiti, danas više nije sporno. Zato se na tom pitanju, i pored toga što ima veliki praktički značaj, nećemo zadržavati. Naime, posle izvesnih kolebanja naša je sudska praksa stala na stanovište da kod osnova koji se međusobno isključuju treće oštećeno lice može da bira put kojim će doći do obeštećenja, s tim što bez obzira na to na koliko takvih osnova ima pravo, ono ne može primiti više nego što iznosi šteta koju je pretrpelo zbog upotrebe tuđeg motornog vozila.³⁾

Prema tome, oštećeno lice može zahtev za naknadu štete istaći prema osiguranom sopstveniku odnosno korisniku vozila čijom je upotreboru prouzrokovana šteta⁴⁾, može jednim zahtevom obuhvatiti i osiguranog sopstvenika odnosno korisnika vozila i njegovog osigurača⁵⁾, a može naknadu zahtevati i samo od osigurača koji je sopstvenika odnosno korisnika vozila čijom je upotreboru prouzrokovana šteta osigurao od odgovornosti.⁶⁾

I

Da razmotrimo prvo pod kojim uslovima i u kojim je slučajevima posle jednog saobraćanjog udesa prouzrokovanoj upotreboru motornog vozila oštećenom cilu dato pravo da naknadu iz obaveznog osiguranja od odgovornosti kumulira sa naknadom odnosno davanjima po drugim pravnim osnovama. Pritom pod kumuliranjem podrazumevamo slučaj kad oštećeno lice po više osnova ukupno primi više nego što iznosi šteta koju je pretrpelo, a ne i slučaj kad oštećeno lice po jednom osnovu primi naknadu koja pokriva samo deo štete, pa zatim po drugom osnovu ostvaruje razliku. Naime, u ovom dru-

³⁾ Rešenje Višeg privrednog suda u Beogradu. P. 777/70, od 13. aprila 1970. godine (Zbornik sudske prakse, br. 2—3/1971, str. 199 i 200): »Oštećeni se može zahtevom za naknadu štete obratiti bilo vlasniku vozila koje je pričinilo štetu, bilo osiguravajućem zavodu kod koga je vozilo osigurano, pa su i vlasnik vozila koje je štetu pričinilo i osiguravajući zavod kod koga je to vozilo osigurano — pasivno legitimisani za učešće u tom sporu.«

⁴⁾ Rešenje Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Gž. 1427/67, od 6. novembra 1968. godine (Zbirka sudske prakse, knjiga četrnaesta, sveska prva, 1969, odluka pod brojem 35): »Osobi koja je pretrpjela štetu u saobraćajnoj nesreći pripada pravo da podnese tužbu radi naknade ne samo protiv osiguravajućeg zavoda, već i protiv vlasnika osiguranog vozila.«

⁵⁾ Presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Gž. 1703/68, od 6. januara 1970. godine (Zbirka sudske prakse, knjiga petnaesta, sveska četvrta, 1970, odluka pod brojem 459): »Za štetu prouzrokovanoj motornim vozilom odgovaraju solidarno kako osiguravajući zavod po osnovi obaveznog osiguranja tako i vlasnik vozila po općim pravilima imovinskog prava, pa je oštećeni ovlašten da ustane jednom tužbom protiv obje odgovorne osobe.«

⁶⁾ Član 18. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju.

gom slučaju, bez obzira na to što su naknade ostvarene po dva ili čak i više osnova, one ipak sve zajedno ne premašuju iznos štete, i prema tome nema razloga zašto ih oštećeni ne bi primio.

Kao prvo, ne može biti nikakve sumnje da lice koje je povređeno u saobraćajnom udesu, ako je imalo svojstvo osiguranog lica po osnovu ugovora o individualnom dobrovoljnem osiguranju od posledica nesrećnog slučaja, može da zahteva isplatu osigurane sume po osnovu takvog osiguranja bez obzira na prava koja ima po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti. Argumenti kojima se može obrazložiti ovakav stav jasno su izneti u jednoj presudi Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine⁷⁾: »Nije, naime, protivno moralu da lice dobrovoljno osigurano za slučaj smrti, bolesti ili telesne povrede, pored naknade na osnovu obaveznog osiguranja, primi i odštetu po osnovu dobrovoljnog osiguranja, i to onoliko puta koliko je dobrovoljno zaključio ugovora o osiguranju za navedene slučajeve. Isplata osiguranja predstavlja obavezu osiguravaču koja proističe iz ugovora na osnovu koga je osiguravač primio i ugovorene premije osiguranja, a u pitanju su takva povredena dobra za koja nikakva nagrada nije preterana — jer nema bojazni da bi štetnik mogao doći u priliku da više puta štetu nadonađuje«.

U dopunu ovih argumenata mogli bi još istaći da u osiguranju lica (znači u osiguranju života i u osiguranju od posledica nesrećnog slučaja) osigurač koji je isplatio osiguranu sumu odnosno naknadu iz osiguranja ne može imati ni po kom osnovu pravo na naknadu od lica koje je odgovorno za nastupanje osiguranog slučaja.⁸⁾ S druge strane, činjenica da je osigurano lice primilo određenu naknadu po osnovu ugovora o osiguranju koji je samo zaključili, ne može lice koje je odgovorno za štetu oslobođiti odgovornosti. Prema tome, bez obzira na primljenu osiguranu sumu odnosno naknadu iz osiguranja lica, osiguraniku ostaje pravo na naknadu štete od lica odgovornog za nastupanje osiguranog slučaja. U tome se ogleda suštinska razlika između osiguranja lica i osiguranja imovine, jer osiguranje lica, za razliku od osiguranja imovine, nema obeštećujući karakter, nego se osigurana suma odnosno naknada iz osiguranja plaća bez obzira na obim štete.

Iz istih razloga treba dozvoliti kumuliranje naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti sa osiguranom sumom iz dobrovoljnog osiguranja putnika u javnom prevozu. To je ono osiguranje koje putnik može da zaključi, odnosno koje mu često automatski prodaju, onda kad kupuje prevoznu kartu (tzv. tiket polisa). Znači, ako putnika u javnom prevozu sredstva zadesi nesrečni slučaj, on može da zahteva od osigurača da mu isplati osiguranu sumu iz tiket polise nezavisno od naknade na koju možda ima pravo po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti javnog prevozioca za štete prouzrokovane trećim licima upotrebom javnog prevoznog sredstva koje ima svojstvo

⁷⁾ Presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Gž. 458/68, od 14. novembra 1968. godine (Zbirka sudskih odluka, knjiga četrnaesta, sveska prva, 1969, odluka pod brojem 25). Isti stav navedeni je sud zauzeo i u presudi u predmetu Gž. 1233/70, od 10. juna 1971. godine (Zbirka sudskih odluka, knjiga šesnaesta, sveska četvrta, 1971, odluka pod brojem 461).

⁸⁾ Član 998. stav 1. Nacrt zakona o obligacijama i ugovorima.

motornog vozila (autobusi i taxi automobili). I kod ove vrste dobrovoljnog osiguranja premiju je platio sam putnik, da bi sebi odnosno članovima svoje porodice obezbedio osiguravajući zaštitu za slučaj da bude povređen ili da pogine prilikom prevoza, bez obzira na to da li su za saobraćajni udes odgovorni prevozilac, neko treće lice, sam putnik, ili je do udesa došlo slučajno.

Naknade iz ove dve vrste osiguranja lica od posledica nesrećnog slučaja mogu se kumulirati ne samo sa naknadom iz obaveznog osiguranja od odgovornosti, nego i međusobno. Na taj način, ako je zbog upotrebe motornog vozila povređen neki putnik u javnom prevozu, koji je bio osiguran i po osnovu individualnog osiguranja od posledica nesrećnog slučaja, i po osnovu osiguranja koje je zaključio uz kupovinu prevozne karte, dolazi do kumuliranja naknade po tri osnova. Takav putnik ima pravo i na naknadu po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti, i na naknade po osnovu jednog i drugog osiguranja lica od posledica nesrećnog slučaja. Ili, rečeno na nešto drugčiji način, naknade koje je primio povređeni putnik po osnovu ova dva osiguranja lica od posledica nesrećnog slučaja ne uračunavaju se u naknadu na koju on ima pravo po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti za štetu koja mu je prouzrokovana upotrebom motornog vozila.

Međutim, postoji između ovih osnova po kojima oštećeni putnik može paralelno i kumulativno da ističe određene zahteve prema osiguraču značajna razlika u pogledu utvrđivanja visine iznosa koji je osigurač po svakom od njih dužan da plati. Visina naknade po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti određuje se prema opštim pravilima imovinskog prava o određivanju visine naknade štete. Visina naknade po osnovu osiguranja lica određuje se prema opštim uslovima za osiguranje lica, koji čine sastavni deo ugovora o osiguranju od posledica nesrećnih slučajeva. Obaveza osigurača po ovom osnovu ne može da pređe osiguranu sumu. Pošto osigurana suma iz ugovora o osiguranju lica koji se zaključuju u našoj praksi često nije adekvatna šteti koju osigurano lice može da pretrpi u saobraćajnom udesu, nego je znatno niža od moguće štete, činjenica da jedan putnik može da ostvaruje prema osiguraču ne samo zahteve iz osnove obaveznog osiguranja, nego i zahteve iz osnova ugovora o osiguranju lica koje je sam zaključio, nikako ne mora da znači daće u slučaju kumuliranja sva tri zahteva takav putnik primiti naknadu u trostrukom iznosu štete koju je pretrpeo. Često ukupni iznos naknade na koju ima pravo povređeni putnik po svim ovim osnovama tek za neku desetinu procenta premaša iznos na koji on ima pravo po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti.

Posebno se ugovori o osiguranju od posledica nesrećnog slučaja za vreme prevoza, koje putnik zaključuje uz kupovinu prevozne karte, po pravilu odnose na simbolične osigurane sume.

Kad je u pitanju prevoz putničkim automobilima, a ne javnim prevoznim sredstvima, ne može se zaključiti ugovor o osiguranju putnika kupovinom tiket polise koja je vezana za kupovinu prevozne karte. Međutim, i putnici u putničkim automobilima mogu da imaju još jedan osnov za isticanje određenih zahteva prema osiguraču, pored

zahteva iz osnova obaveznog osiguranja od odgovornosti i eventualnih zahteva iz osnova individualnog osiguranja od posledica nesrećnog slučaja.

Naime, uz osiguranje motornih vozila od uništenja, oštećenja ili nestanka (tzv. kasko osiguranje), sopstvenik odnosno korisnik vozila može osigurati i lica koja će se u vozilu nalaziti. Takvim osiguranjem lica koja se nalaze u osiguranom vozilu stiču ekonomsku zaštitu od posledica nesrećnih slučajeva koji ih mogu zadesiti za vreme prevoza. Prema shvatanjima naših sudova, i takvo je osiguranje jedan od osnova koji se mogu kumulirati sa obaveznim osiguranjem od odgovornosti.⁹⁾

Argumenti u prilog ovakvog shvatanja bili bi u osnovi sledeći. Prvo, ako je sopstvenik odnosno korisnik motornog vozila i pored toga što je zaključio ugovor o obaveznom osiguranju od odgovornosti, po kom osnovu putnik u njegovo mvozilu ima pravo na naknadu isto kao i neko lice koje je pretrpelo štetu dok se nalazilo van vozila, zaključio još jedan ugovor o osiguranju, i to o dobrovoljnem osiguranju putnika od posledica nesrećnog slučaja, on je znači želeo da putnicima u svom vozilu obezbedi dodatno osiguravajuće pokriće, preko onog pokrića koje pruža ugovor o obaveznom osiguranju od odgovornosti koju su dužni da zaključe svi sopstvenici odnosno korisnici motornih vozila. Drugo, osigurač je primio premiju i po osnovu obaveznog i po osnovu dobrovoljnog osiguranja, što znači da osim ako ne stoje neki suprotni krupni razlozi treba da bude u obavezi i po osnovu jednog i po osnovu drugog osiguranja.¹⁰⁾ I treće, iz dobrovoljnog osiguranja putnika koje je bilo zaključeno uz kasko osiguranje, u slučaju saobraćajnog udesa za povređenog putnika nastaje pravo na osiguranu sumu odnosno naknadu koja nema obeštećujući karakter. Ona se plaća putniku koji je povređen u saobraćajnom udesu bez obzira na uzrok udesa. Znači, taj osnov naknade je potpuno drukčiji i nezavisan od obaveznog osiguranja od odgovornosti.

Na taj način, ako je neki putnik imao svojstvo osiguranog lica po ugovoru o dobrovoljnem osiguranju putnika od posledica nesrećnog slučaja, koji je bio zaključen uz kasko osiguranje, pa se desilo nesrećni slučaj, osigurač po tom osnovu duguje naknadu bez obzira na to da li je do nesrećnog slučaja došlo krivicom sopstvenika odnosno korisnika vozila, nepažnjom samog putnika ili slučajno. Visina naknade se i ovde izračunava prema principima koji važe u oblasti osiguranja lica od posledica nesrećnog slučaja. Međutim, ako je nesrećni slučaj nastupio zbog upotrebe motornog vozila, a za štetu je odgovoran sopstvenik odnosno korisnik vozila koji je uz obavezno osi-

⁹⁾ Pravni stav savetovanja sudija Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Jugoslavije i sudija-predstavnik građanskih odeljenja republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova, koje je održano 15. i 16. aprila 1971. godine u Vrhovnom судu Jugoslavije (Zbornik sudske prakse, broj 2—3/1971, str. 121): »U iznos naknade štete po osnovu ugovornog obaveznog osiguranja u smislu odredaba čl. 15 do 23. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju ne uračunava se se iznos koji oštećenom pripada po osnovu ugovora o dobrovoljnem osiguranju putnika koji je zaključio korisnik odnosno vlasnik motornog vozila.

¹⁰⁾ Na ova dva argumenta ukazuje presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Gž. 1233/70, od 10. juna 1971. godine (»Informator«, broj 188, str. 8).

guranje od odgovornosti i kasko osiguranje zaključio i ugovor o osiguranju putnika u svom vozilu od posledica nesrećnog slučaja, naknada po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti plaća se putniku nezavisno od naknade iz dobrovoljnog osiguranja.

Ovde treba istaći da prema stanovištu naše sudske prakse, kad je u sudaru motornih vozila pricinjena šteta trećem licu, vlasnici tih vozila ne mogu prema oštećenom isticati prigovor međusobne krivice. Taj prigovor ne može prema oštećenom isticati ni osigurač jednog od vlasnika vozila, ako treće oštećeno lice direktno od njega zahteva naknadu štete.¹¹⁾ Znači, povređeni putnik bi mogao zahtevati naknadu iz obaveznog osiguranja od odgovornosti od osigurača koji je osigurao od odgovornosti sopstvenika odnosno korisnika vozila u kojem se on nalazio u trenutku sudara, čak i ako je za sudar isključivo kriv vozač drugog vozila. Razume se, za iznose isplaćene putniku u takvom slučaju po osnovu obaveznog osiguranja, osigurač bi zatim istakao regresni zahtev prema drugom osiguraču, onom kod kojeg je bio osiguran rizik odgovornosti za štetu prouzrokovanoj upotreboom drugog vozila, čiji je vozač skrивio sudar.

I najzad, ako je u saobraćajnom udesu neko lice poginulo, a bilo je osigurano za slučaj smrti osigurana suma koja će se isplatiti korisnicima osiguranja ili naslednicima osiguranog lica ne predstavlja nikakvu naknadu štete. Zato se osigurana suma iz osnova osiguranja života može kumulirati sa naknadom štete koju je dužno da plati lice koje je odgovorno za saobraćajni udes, odnosno njegov osigurač. U tom pogledu Osnovni zakon o osiguranju i osiguravajućim organizacijama¹²⁾ sadrži u čl. 69. st. 1. izričitu i nedvosmislenu odredbu.

Razume se, isto tako, da se naknada iz obaveznog osiguranja od odgovornosti plaća u punom iznosu bez obzira na to da li je oštećeno lice primilo od lica odgovornog za štetu neki iznos u vidu pomoći ili poklona.¹³⁾ Jer, ni poklon nema za svrhu naknadu štete. Poklonom se obaveza na naknadu štete ne umanjuje, pa je zato i osigurač dužan da bez obzira na poklon koji je oštećeno lice primilo od štetnika, plati oštećenom licu naknadu iz obaveznog osiguranja od odgovornosti u punom iznosu.

Prema tome, možemo da zaključimo da se sa naknadom iz obaveznog osiguranja od odgovornosti mogu kumulirati naknade po sledećim drugim pravnim osnovama:

- individualno osiguranje lica od posledica nesrećnog slučaja;
- dobrovoljno osiguranje putnika u javnom prevozu na osnovu tiket polise;

¹¹⁾ Presuda Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 63/70 od 10. marta 1970. godine (Zbirka sudske prakse, knjiga šesnaesta, sveska prva, 1971, odluka pod br. 33). Isto i presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Gž. 156/72 od 13. juna 1972. godine (»Informator«, broj 2036, str. 5).

¹²⁾ »Sl. list SFRJ«, br. 7/67.

¹³⁾ Presuda Vrhovnog suda Vojvodine, Gž. 1552/72 od 11. maja 1972. godine (Zbornik sudske prakse, broj 7-8/1972, str. 495 i 496): »U iznos naknade štete po osnovu ugovorenog obaveznog osiguranja... ne uračunava se iznos... koji je vlasnik odnosno korisnik motornog vozila dao oštećenom odnosno njegovoj porodici kao novčanu pomoć povodom udesa, a ne na ime naknade štete.«

- dobrovoljno osiguranje putnika u motornom vozilu koje je zaključeno iz kasko osiguranje;
- osiguranje života;
- poklon.

Usko pravno-teorijski posmatrano, ne postoji nikakva ograničenja u pogledu gornjeg iznosa koji oštećeno lice može da primi po svim osnovama. Ipak, prema odlukama nekih naših sudova¹⁴⁾, ne treba dozvoliti da oštećeno lice primi punu naknadu po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti, ako je po drugim osnovama već primilo znatne iznose. Ovakve odluke ukazuju, mislimo potpuno opravdano, na to da se ne može pružiti pravna zaštita onim zahtevima koji su pojedinačno posmatrano potpuno opravdani, ali ukupno posmatrano daju jednom licu mogućnost da primi iznos koji je toliko visok da se ne može objasniti sa stanovišta moralnih shvatanja našeg socijalističkog društva. Oštećenom licu se može priznati da po svim napred navedenim osnovama primi iznos koji je znatno viši od štete koju je pretrpeo, ali ipak taj iznos ne može da bude toliko veći od iznosa štete da postane nesocijalan.

II

U drugom delu ovih razmatranja osvrnućemo se na pitanje koji su to zahtevi koje oštećeno lice ima pravo da ističe ako je pretrpeo štetu zbog upotrebe nekog motornog vozila, ali koji se ne mogu kumulirati sa zahtevom za isplatu naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti. Drugim rečima, koja su to prava koja oštećeno lice može da ostvaruje pre nego što je ostvarilo prava iz obaveznog osiguranja od odgovornosti, ali s tim da primljeni iznosi odbiju od iznosa naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti.

U pravnoj teoriji ova pitanja nisu u potpunosti razjašnjena, a nisu dovoljno precizni ni propisi koji ih regulišu. U praksi, prilikom rešavanja slučajeva u kojima se postavljaju ova pitanja, vrlo često ima znatnih teškoća.

Na primer, pravna situacija je dosta složena ako je treće lice koje je povređeno u saobraćajnom udesu bilo osigurano po osnovu kolektivnog osiguranja radnika od posledica nesrećnog slučaja. Nai-me, prema našoj sudskej praksi, kolektivno osigurnje koje je organizacija udruženog rada zaključila sa osiguračem u pogledu svojih radnika, smatra se osiguranjem od odgovornosti te organizacije za štete koje radnici mogu da pretrpe u vezi sa radom.¹⁵⁾ Prema tome, od ukupne štete koju je radnik pretrpeo na poslu zbog upotrebe motornog vozila jedne organizacije, a na čiju naknadu on ima pravo po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti, trebalo bi odbiti iznos

¹⁴⁾ Presuda Vrhovnog suda Jugoslavije, Gž. 32/67 od 21. jula 1967. godine (Zbirka sudskeih odluka, knjiga dvanaesta, sveska treća, 1967, odluka pod brojem 341).

¹⁵⁾ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Odeljenje u Novom Sadu, Gž. 601/67 od 19. oktobra 1967. godine (Zbirka sudskeih odluka, knjiga dvanaesta, sveska treća, 1967, odluka pod brojem 343).

koji je radniku isplaćen po osnovu kolektivnog osiguranja koje je zaključila ta organizacija.¹⁶⁾

Ovakva sudska praksa ne zasniva se na nekim pozitivnim propisima, niti na uslovima osiguranja. Sudovi su je očigledno prihvatili radi toga da bi zaštitili ekonomski položaj osigurača. Po našem mišljenju ovakva je praksa pogrešna, ali će o tome biti više reči nešto kasnije. U ovom trenutku polazimo od ovake prakse kao od date činjenice, i u vezi s tim posmatrano želimo da učinimo dve napomene.

Prvo, u našoj praksi osiguranja postoje i takva kolektivna osiguranja radnika kod kojih se premija plaća iz ličnih dohotaka. Po našem mišljenju, takva kolektivna osiguranja ne mogu se smatrati osiguranjem od odgovornosti organizacije udruženog rada za štetu koju radnik pretrpi na poslu. U takvim slučajevima je suština odnosa između osigurača i osiguranog radnika ista kao da je radnik izvršio individualno osiguranje. Organizacija u kojoj je radnik udružio svoj rad i koja je zaključila ugovor o kolektivnom osiguranju pojavljuje se samo kao ugovarač osiguranja. Ona kroz kolektivno osiguranje za koje premiju plaćaju sami radnici ne obezbeđuje sebe od odgovornosti u odnosu na radnike, nego radnici preko svoje organizacije obezbeđuju sebe od posledica nesrećnih slučajeva.

Zbog toga smatramo, ali uz napomenu da postoje i suprotna mišljenja¹⁷⁾, da ako je premija za kolektivno osiguranje plaćena iz sredstava za lične dohotke radnika, pa je neki radnik pretrpeo štetu koja je prouzrokovana upotrebom vozila njegove organizacije udruženog rada, i ta organizacija je odgovorna za štetu, može doći do kumuliranja naknada po oba osnova. Oštećeni radnik treba da ima pravo na naknadu iz kolektivnog osiguranja, i pravo na naknadu iz obaveznog osiguranja od odgovornosti.

Praktički posmatrano, ovo je vrlo značajno pitanje. Ima dosta lica, koja su pretrpela štetu dok su se u vozilu organizacije u kojoj su udružili svoj rad nalazila na službenom putovanju, i imaju pravo na naknadu te štete po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti (na primer, krivicom vozača, znači drugog radnika iste organizacije, za čije radnje u vezi sa izvršenjem radnog zadatka ta organizacija odgovara, došlo je do sudara vozila sa drugim vozilom). Mnoga od tih lica su i kolektivno osigurana od posledica nesrećnog slučaja, nekima se čak i premija za to osiguranje odbija od ličnog dohotka, i za njih je od ogromnog značaja da li će moći da ostvare prava po oba osnova.

¹⁶⁾ Presuda Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 1018/63 od 6. septembra 1963. godine (Zbirka sudskeh odluka, knjiga osma, sveska treća, odluka pod brojem 324).

¹⁷⁾ Suprotno mišljenje izneo je Vrhovni sud Bosne i Hercegovine u presudi Gž. 371/72 od 21. septembra 1972. godine (neobjavljene): »U naknadu štete zbog ozljede radnika na radu uračunava se i suma osiguranja isplaćena po osnovi kolektivnog osiguranja radnika radne organizacije za slučaj nezgode i onda kad je premiju osiguranja plaćala radna organizacija (štetnik) iz sredstava dijela dohotka namijenjenih za osobne dohotke«. Treba, međutim, istaći da se ova presuda nije izričito izjasnila i o onim slučajevima kad se premija za kolektivno osiguranje neposredno odbija od ličnog dohotka svakog pojedinih radnika.

Drugo, ako se premija za kolektivno osiguranje radnika plaća iz sredstva organizacije udruženog rada, pa se zbog toga ipak opredelimo da je u pitanju osiguranje od odgovornosti te organizacije za štete koje radnici mogu da pretrpe na poslu, nužno proizilazi zaključak da treba prihvati razliku između nesrećnih slučajeva za čije je nastupanje odgovorna organizacija udruženog rada koja je zaključila ugovor o kolektivnom osiguranju svojih radnika, i nesrećnih slučajeva za koje ona nije odgovorna. Na primer, ako se i opredelimo da kumuliranje naknade iz kolektivnog osiguranja i naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti ne treba dozvoliti ako je radnik povređen na službenom putovanju u vozilu organizacije u kojoj je udružio svoj rad, jer je ta organizacija platila premiju i za jedno i za drugo osiguranje, nema nikakvog razloga zašto ne bi dozvolili takvo kumuliranje ako je radnik povređen u saobraćajnom udesu za vreme dok se nalazio na izletu. Pa čak i kad se radnik nalazio na službenom putovanju u vozilu svoje organizacije, a pretrpeo je štetu u saobraćajnom udesu za koji je odgovoran neki drugi vozač, trebalo bi dozvoliti kumuliranje naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti i naknade iz kolektivnog osiguranja radnika.¹⁸⁾

Imajući ovo u vidu, ne može se prihvati shvatanje da se naknada iz obaveznog osiguranja od odgovornosti nikad ne može kumulirati sa naknadom iz kolektivnog osiguranja, koje se, istina retko, može sresti u našoj sudskej praksi.¹⁹⁾ Ovakvo shvatanje ne vodi računa o tome da je po svojoj pravnoj prirodi kolektivno osiguranje u osnovi ipak osiguranje lica, dakle da nema obeštećujući karakter. Naša sudska praksa je dala kolektivnom osiguranju pravnu prirodu osiguranja od odgovornosti organizacije udruženog rada koja je zaključila takvo osiguranje, ali se to nikako ne može shvatiti u tom smislu da je kolektivnim osiguranjem pokriven i rizik odgovornosti bilo kog drugog lica za štetu koju radnik može da pretrpi. Naime, time bi se naknada iz kolektivnog osiguranja protivno njenoj pravnoj prirodi izjednačila sa naknadom štete, a lice odgovorno za štetu bi i pored toga što je za njega ugovor o kolektivnom osiguranju **res inter allios acta** bilo u pogledu dela štete koji je pokriven naknadom iz kolektivnog osiguranja oslobođeno obaveze na naknadu.

Druga isto tako složena pravna situacija nastupa ako je upotrebljom motornog vozila pričinjena šteta nekom licu koje je u trenutku saobraćajnog udesa bilo putnik u javnom prevozu. Naime, svi putnici u javnom prevozu obavezno su osigurani od posledica nesrećnih slučajeva, i to najmanje na osigurane sume koje propisuje zakon (8.000 din. za slučaj smrti, 16.0000 din. za slučaj trajnog gubitka opšte radne sposobnosti i 4.000 din za slučaj prolazne nesposobnosti za

¹⁸⁾ U tom smislu se izjasnila i odluka Vrhovnog suda Jugoslavije u predmetu Rev. 235/69 od 16. septembra 1969. godine (neobjavljena).

¹⁹⁾ Takvo je bilo stanovište Vrhovnog suda Srbije, Odeljenja u Novom Sadu, u presudi Gž. 601/67 od 19. oktobra 1967. godine (neobjavljena): »Ako je muž odnosno otac, tužilaca, upravljujući vozilom svoje radne organizacije, poginuo u sudaru sa vozilom štetnika, te ako su tužiocu po osiguranju izvršenom od pomenute radne organizacije primili od osiguravajućeg zavoda na ime delimičnog obeštećenja određeni iznos, onda se taj iznos ima uračunati u štetu koju tužiocu ostvaruju prema štetniku, tako da ovaj može biti obavezan samo na plaćanje još nepokrivenog dela utvrđene štete.«

rad putnika). Ugovor o osiguranju putnika dužan je da zaključi prevozilac. Zato se, u slučaju kad je putniku u javnom prevozu šteta prouzrokovana upotreboom motornog vozila, koja je pokrivena obaveznim osiguranjem od odgovornosti postavlja pitanje mogućnosti kumuliranja osigurane sume odnosno naknade iz obaveznog osiguranja putnika i naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti sopstvenika odnosno korisnika motornog vozila čijom je upotreboom prouzrokovana šteta.

Prema članu 13. stav 2. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju, ako osigurani putnik pretrpi usled nesrečnog slučaja materijalnu štetu veću od iznosa koji mu je isplaćen po osnovu obaveznog osiguranja putnika, on ima od lica odgovornog za štetu pravo na naknadu samo onog dela štete koji prelazi isplaćenu osiguranu sumu odnosno naknadu po osnovu obaveznog osiguranja putnika. Zakon je, dakle, izričito zabranio putnicima u javnom prevozu da kumuliraju naknadu po osnovu obaveznog osiguranja putnika sa naknadom po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti. Međutim, time nije ukinuta odgovornost lica čijim je vozilom prouzrokovana šteta. Ono i dalje duguje naknadu štete, samo što tu naknadu neće platiti oštećenom putniku, nego osiguraču koji je putniku isplatio osiguranu sumu odnosno naknadu iz obaveznog osiguranja putnika. Razume se, osigurač ima pravo na regres prema odgovornom licu samo do visine iznosa koji je isplatio oštećenom putniku po osnovu obaveznog osiguranja putnika.

Isplatom osigurane sume odnosno naknade iz obaveznog osiguranja putnika ne prelaze na osigurača jedino prava koja oštećeni putnik ima prema prevoziocu, ako je prevozilac odgovoran za štetu. Na taj način, ako je prevozilac odgovoran za štetu koju je pretrpeo putnik, obavezno osiguranje putnika od posledica nesrečnog slučaja dobjija u stvari pravnu prirodu osiguranja prevozioca od odgovornosti.

Iz ovih odredbi se jasno vidi da je obavezno osiguranje putnika uvedeno radi toga da bi putnici koji su povređeni u toku javnog prevoza primili određenu naknadu i onda kad prevozilac nije odgovoran za štetu. Međutim, kad je prevozilac odgovoran za štetu, a u pitanju je javni prevoz koji se obavlja motornim vozilom (autobusom ili taksi automobilom), onda putnici imaju isti položaj kao i bilo koje treće lice. Oni imaju pravo samo na naknadu štete, a ne i na neka dodatna davanja.

U našoj sudskej praksi kod ovog pitanja nema dileme. Iznos koji je putnik primio po osnovu obaveznog osiguranja putnika uvek se uračunava u ukupnu naknadu štete. Dakle, ne dozvoljava se kumuliranje naknade iz obaveznog osiguranja putnika i naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti.²⁰⁾

Ovde treba istaći da je prema članu 22. stav 1. Zakona o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju²¹⁾ odgovornost prevozioca za štetu nastalu zbog smrti, oštećenja zdravlja ili povrede putnika ograničena na iznos od 200.000 din, po putniku. Prema tome, ni osigurač po oba osnova (po osnovu obaveznog osiguranja putnika u javnom

²⁰⁾ Presuda Vrhovnog suda Hrvatske, Gž. 3183/69 od 21. oktobra 1970. godine (neobjavljena).

prevozu i po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti za štete prouzrokovane upotrebom motornih vozila) ne može da bude u obavezi da plati više od 200.000 din. za svakog poginulog ili povređenog putnika. Ovaj zaključak proizilazi iz načela da položaj osigurača po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti u odnosu prema trećem oštećenom licu mora da bude identičan sa položajem osiguranika koji je odgovoran za štetu.

Radi potpunijeg sagledavanja ovih odnosa moramo da učinimo još jednu napomenu. Naime, obavezno osiguranje putnika u javnom prevozu odnosi se samo na posledice nesrećnog slučaja u smislu osiguranja lica, a to su smrt, trajni gubitak (potpuni ili delimični) opšte radne sposobnosti i prolazna nesposobnost za vršenje redovnog zanimanja. Znači, ako je putnik u saobraćajnom udesu pretrpeo i neku drugu štetu, na primer ako mu je oštećeno odelo ili uništen prtljag, naknadu za tu štetu moći će da zahteva po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti bez obzira na pravilo o zabrani kumuliranja naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti sa naknadom iz obaveznog osiguranja putnika.

Kumuliranje nije dozvoljeno ni između prava iz socijalnog osiguranja i prava iz obaveznog osiguranja od odgovornosti. Ovo iz razloga što i jedan i drugi od ova dva pravna osnova imaju obeštećujući karakter, a ista šteta se ne može dva puta naknaditi. Zbog toga, ako je zajednica socijalnog osiguranja naknadila troškove lečenja lica koje je povređeno u saobraćajnom udesu, i deo ličnog dohotka tog lica za vreme lečenja, ono je za taj deo štete obeštećeno i ne može zahtevati naknadu i po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti. Od osigurača treće oštećeno lice može po osnovu obaveznog osiguranja zahtevati naknadu samo onog dela štete koji nije pokriven davanjima iz fondova socijalnog osiguranja (na primer, razliku između ličnog dohotka koji bi ono ostvarilo da nije bilo povređeno i da je bilo na radu i naknadu koju je na ime izgubljenog ličnog dohotka primilo po osnovu socijalnog osiguranja).

Drugo je sad pitanje odnosa koji nastaju između zajednice socijalnog osiguranja koja je izvršila određena davanja u vezi sa licima koje je povređeno u saobraćajnom udesu, i zajednice osiguranja imovine i lica kod koje je bio osiguran rizik odgovornosti u vezi sa vozilom čijom je upotrebom prouzrokovana šteta. Naime, pod određenim uslovima zajednica socijalnog osiguranja stiče pravo na regres prema zajednici osiguranja imovine i lica.²¹⁾ Međutim, taj se odnos trećeg oštećenog lica ne tiče, od tog odnosa ne zavisi da li će ono moći da kumulira naknadu iz obaveznog osiguranja sa davanjima iz

²¹⁾ »Sl. list SFRJ« broj 2/74.

²²⁾ Presuda Višeg privrednog suda NR Hrvatske Sl. 290/61 od 17. novembra 1961. godine (»Osiguranje i privreda«, broj 8—9/1962); rešenje Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 154/68 od 19. jula 1968. godine (Zbirka sudskih odluka, knjiga trinaesta, sveska treća, 1968, odluka pod brojem 269); presuda Vrhovnog privrednog suda, P. 139/69 od 17. septembra 1971. godine (Zbornik sudske prakse broj 2—3/1971, str. 207); zaključak sa savetovanja sudija — predstavnika vrhovnih sudova republika i pokrajina i sudijski Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Jugoslavije, održanog 16. i 17. decembra 1971. godine (Zbornik sudske prakse, broj 5—6/1972, str. 359).

socijalnog osiguranja. Zbog toga ćemo pitanje odnosa između zajednice socijalnog osiguranja i zajednice osiguranja imovine i lica u vezi sa istim štetnim događajem izostaviti iz ovih razmatranja.

Isto tako, ako se vlasnik jednog vozila koje je oštećeno u sudaru do kojeg je došlo krivicom vozača drugog vozila opravio svoje vozilo na teret svog kasko osiguranja, on ne može zahtevati naknadu troškova opravki i od osigurača kod kojeg je vozač drugog vozila bio osiguran od odgovornosti. On bi inače za jednu štetu primio naknadu po dva osnova, a to je nedopustivo. Osiguranje ne može da služi kao osnov za bogaćenje.

Međutim, i ovde osigurač koji je osigurao vozilo od uništenja, oštećenja ili nestanka, i koji je po tom osnovu platio troškove opravke vozila posle sudara, stiče pravo na regres prema onom osiguraču čiji je osiguranik skrivio sudar. Znači, u krajnjoj liniji ekonomski efekti su isti kao da lice čije je vozilo u sudaru oštećeno nije uopšte koristilo prava koja mu pruža ugovor o kasko osiguranju, koji je ono zaključilo, nego da je odmah zatražilo naknadu za opravku vozila od osigurača kod koga je bilo osigurano od odgovornosti lice koje je skrivilo sudar. I u jednom i u drugom slučaju troškovi opravke oštećenog vozila, bilo direktno ili indirektno, padaju na teret osigurača kod koga je bio osiguran rizik odgovornosti.

I najzad, samo se po sebi razume da treće oštećeno lice koje je primilo naknadu po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti, ne može naknadu još jednom zahtevati od lica odgovornog za štetu. Osigurač je, u stvari, isplatio naknadu iz obaveznog osiguranja umešto da naknadu štete plati njegov osiguranik koji je odgovoran za štetu. Prijemom naknade iz obaveznog osiguranja treće oštećeno lice je obeštećeno, a lice odgovorno za štetu se oslobođa obaveze da je naknadi.

Ova dva moguća osnova po kojima oštećeno lice može da zahteva naknadu štete mogli bi u stvari da posmatramo i kao samo jedan osnov. Jer, u odnosima prema trećem oštećenom licu osigurač u stvari stupa na mesto svog osiguranika koji je odgovoran za štetu.

Ovaj deo naših razmatranja mogli bi, dakle, da zaključimo konstatacijom da u našem pravu lica koja su pretrpela štetu zbog upotrebe motornog vozila ne mogu naknadu iz obaveznog osiguranja za štete prouzrokovane upotrebom motornog vozila kumulirati sa naknadom odnosno davanjima po sledećim pravnim osnovama:

- po osnovu kolektivnog osiguranja radnika od posledica nesrećnog slučaja, pod uslovom da premiju za kolektivno osiguranje plaća organizacija u kojoj su osigurani radnici udružili svoj rad, da je radnik štetu pretrpeo u vezi sa obavljanjem svojih radnih dužnosti i da je za tu štetu odgovorna njegova organizacija udruženog rada;
- po osnovu obaveznog osiguranja putnika u javnom prevozu od posledica nesrećnog slučaja;
- po osnovu socijalnog osiguranja;
- po osnovu odgovornosti za štetu.

Zahteve po ovim osnovama oštećeno lice može da ističe pre zah-teva po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti, ili paralelno sa tim zahtevom. Ali, ukupno po svim tim osnovama oštećeno lice ne može da primi više nego što iznosi šteta koju je ono pretrpelo zbog upotrebe motornog vozila.

III

Izneti slučajevi u kojima je moguće i u kojima nije moguće kumuliranje naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti sa naknadom odnosno davnjima sa raznim drugim pravnim osnovama omogućavaju nam da izvršimo i određena teorijska uopštavanja koja mogu da olakšaju zauzimanje stava u onim slučajevima koje nismo direktno analizirali. Jer, svaki saobraćajni udes prouzrokovani upotrebom motornog vozila stvara čitav kompleks pravnih odnosa, sa čitavim nizom specifičnosti, pri čemu smo se mi zadržali samo na najznačajnijim.

Društvena funkcija obaveznog osiguranja od odgovornosti sastoji se u tome da licima koja su pretrpela štetu zbog upotrebe motornog vozila pruži obezbeđenje da će im šteta biti naknađena. Po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti oštećenom licu se naknađuje šteta, i imovinska i neimovinska, koju bi inače moralio da mu naknadi lice koje je odgovorno za štetu. Prema tome, obavezno osiguranje od odgovornosti ima obeštećujući karakter.

Zbog ove svoje osnovne karakteristike, obavezno osiguranje od odgovornosti ulazi u kategoriju imovinskih osiguranja, kod kojih naknada iz osiguranja ne može da pređe iznos štete koja je prouzrokovana nastupanjem osiguranog slučaja.

Samim tim, ako je po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti licu naknađena šteta koju je pretrpelo u saobraćajnom udesu, ono više ne može zahtevati naknadu te štete ni po jednom drugom osnovu koji ima za svrhu naknadu štete. Ako koristi zahteve i iz osnova obaveznog osiguranja od odgovornosti i iz drugih osnova čija je svrha naknada štete, treće oštećeno lice ne može ukupno da primi po svim tim osnovama više nego što iznosi šteta koju je pretrpelo. Jer, inače bi štetni događaj mogao da predstavlja izvor bogaćenja za oštećeno lice, a to se ne može dozvoliti.

Dakle, u svim takvim slučajevima kad oštećeno lice ističe pored zahteva po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti i neki drugi zahtev, čija je svrha naknada štete, ne može se dozvoliti kumuliranje.

Družčija je, međutim, situacija kad oštećeno lice ističe i neki zahtev koji je nastao s obzirom na to da je nastupio saobraćajni udes, ali čija svrha nije naknada štete koja je u tom udesu prouzrokovana. Ono, dakle, isticanjem takvih zahteva ne traži naknadu štete, nego izvršenje određene prestacije koja je potpuno nezavisna od štete. U takvim slučajevima nema razloga zašto se ne bi dozvolilo kumuliranje zahteva iz osnova koji nemaju za svrhu naknadu štete sa osnovama koji imaju za svrhu naknade štete, dakle u krajnjoj liniji sa zahtevom iz osnova obaveznog osiguranja od odgovornosti.

Zbog toga se u svim slučajevima kad povodom jednog saobraćajnog udesa oštećeno lice može da istakne više zahteva postavlja pita-

nje kvalifikacije osnova iz kojih proističu ti zahtevi. Zahtevi čija je svrha naknada štete ne mogu se kumulirati. Po svim takvima osnovama oštećeni ne može ostvariti više nego što iznosi šteta koju je pretrpeo. Ne postoji, u principu, nikakva ograničenja u pogledu broja osnova koji se mogu kumulirati, niti ukupnog iznosa koji se po svim osnovama može ostvariti, osim ako taj ukupni iznos nije preterano visok sa stanovišta moralnih shvatanja našeg društva.

Na taj način, svi oni zahtevi koji imaju osnov u nekoj vrsti imovinskog osiguranja ne mogu se kumulirati sa zahtevom za naknadu štete od odgovornog lica, odnosno od osigurača lica koje je odgovorno za štetu. Međutim, zahtevi koji imaju osnov u osiguranju lica mogu se kumulirati sa zahtevom za naknadu štete.

Na prvi pogled posmatrano, ovo može da izgleda kao dovoljno jasan kriterijum da bi se utvrdilo pravilo za svaki pojedini slučaj koji se može desiti. Ipak, kao što smo videli, naše zakonodavstvo i sudska praksa ne pridržavaju se dosledno ovog kriterijuma, nego nekim vrtama osiguranja lica, kao što su kolektivno osiguranje radnika i obavezno osiguranje putnika u javnom prevozu daju karakter osiguranja od odgovornosti, dakle imovinskih osiguranja, i zabranjuju kumuliranje naknada po tim osnovama sa naknadom štete. I zbog toga nastaju znatne teškoće.

Mislimo da upravo ova neprincipijelost nalaže da se postojeća rešenja u ovoj oblasti našeg prava kritički preispitaju.

Sadašnje rešenje, prema kojem se ne dozvoljava kumuliranje naknade iz kolektivnog osiguranja radnika i naknade iz obaveznog osiguranja putnika sa naknadom štete odnosno naknadom iz obaveznog osiguranja od odgovornosti može se braniti samo jednim argumentom ekonomске prirode. Naime, ako se kumuliranje ne dozvoli, ukupne obaveze osigurača moraju da budu niže, što znači da bi i premija osiguranja morala da bude niža.

Razlozi koji mogu da se istaknu u prilog dozvoljenosti kumuliranja naknade iz obaveznog osiguranja od odgovornosti sa naknadom iz kolektivnog osiguranja radnika odnosno obaveznog osiguranja putnika u javnom prevozu pretežno su pravne prirode. U stvari, zabrana kumuliranja koju je u pogledu obaveznog osiguranja putnika odredio zakon a u pogledu kolektivnog osiguranja radnika uvela sudska praksa, suprotna je pravnoj prirodi osiguranja lica od posledica nesrećnog slučaja. Osiguranje lica od posledica nesrećnog slučaja nema za svrhu naknadu štete, i predstavlja potpuno nezavisni pravni osnov za isplatu određenih iznosa osiguraniku. Taj osnov ne treba dovoditi u vezu sa odgovornošću za štetu i obavezним osiguranjem.

Kao i u svim drugim slučajevima osiguranja lica, i u kolektivnom osiguranju radnika, odnosno u obaveznom osiguranju putnika u javnom prevozu, osigurava se čovek. Pokriće koje pružaju takva osiguranja odnosi se na čitav niz rizika koji prete čoveku, njegovom životu i zdravlju. Među tim rizicima obuhvaćen je i rizik nesrećnog slučaja za koji je odgovorno neko treće lice. Zašto izdvajati samo taj rizik iz kruga ostalih, i vezati samo za njega određene posledice u pogledu kumuliranja zahteva po više pravnih osnova?

Nedoslednost rešenja prema kojem je zabranjeno kumuliranje naknade po osnovu kolektivnog osiguranja radnika i naknade po os-

novu obaveznog osiguranja putnika sa naknadom po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti ogleda se i u tome što u slučajevima kad su za štetni događaj odgovorni organizacija udruženog rada odnosno javni prevozilac, kolektivno osiguranje radnika odnosno obavezno osiguranje putnika uopšte praktičti ne dolaze do primene. Bez obzira na postojanje tih osnova, povređeni radnik odnosnoprutnik će primiti samo onu naknadu na koju bi inače imao pravo po osnovu obaveznog osiguranja od odgovornosti. Znači, realno ovi osnovi pružaju povređenom radniku odnosno putniku osiguravajući zaštitu samo u onim slučajevima kad se on ne može koristiti zahtevom za naknadu štete. A ako je već tako, zašto onda osiguravajuće pokriće po osnovu kolektivnog osiguranja radnika i obaveznog osiguranja putnika obuhvata i štete za koje je odgovorna organizacija udruženog rada odnosno javni prevozilac? Zašto nije ograničeno dejstvo kolektivnog osiguranja radnika odnosno obaveznog osiguranja putnika samo na one slučajeve kad organizacija udruženog rada odnosno javni prevozilac nisu odgovorni za štetu?

I najzad, ne treba zaboraviti da je i za kolektivno osiguranje radnika odnosno obavezno osiguranje putnika osiguraču plaćena određena premija. Tu premiju osiguraču plaća ugovarač osiguranja, znači organizacija udruženog rada za kolektivno osiguranje svojih radnika a javni prevozilac za obavezno osiguranje svojih putnika. Međutim, u stvari su tu premiju platili sami radnici odnosno putnici, i to radnici iz ostvarenog dohotka a putnici kroz prevoznu cenu. I ta okolnost upućuje na zaključak da naknadu iz obaveznog osiguranja od odgovornosti treba oštećenom radniku odnosno putniku platiti nezavisno od eventualne naknade po osnovu kolektivnog osiguranja radnika odnosno obaveznog osiguranja putnika.

Zalažemo se za čiste i jasne pravne odnose u ovoj oblasti. Povređenim putnicima odnosno radnicama, koji su obuhvaćeni obaveznim osiguranjem radnika, treba priznati pravo da u slučajevima kad im je šteta prouzrokovana upotrebom motornog vozila kumuliraju naknadu po ovim osnovama sa naknadom iz obaveznog osiguranja od odgovornosti. To bi za njih bilo dodatno osiguravajuće pokriće, koje ne uživaju ostala treća lica ako im je šteta prouzrokovana upotrebom motornog vozila. Postojanje takvog dodatnog pokrića lako bi se moglo objasniti time da organizacija udruženog rada prema svojim radnicima i javni prevozilac prema svojim putnicima ipak mogu ponašati drukčije, i da im mogu obezbeđivati veća prava iz osnova osiguranja, nego prema trećim licima.

Međutim, ako se smatra da bi se na taj način ugrozio ekonomski položaj osigurača (mada je to vrlo diskutabilno), onda bi u uslovima osiguranja iz pokrića po osnovu obaveznog osiguranja putnika odnosno kolektivnog osiguranja radnika trebalo izričito isključiti one nesrećne slučajeve za koje su odgovorni organizacija udruženog rada koja je osigurala radnike odnosno javni prevozilac koji je osigurao putnike. Razume se, s tim u vezi trebalo bi odrediti i premiju za ove vrste osiguranja.

DU CUMUL DE LA COMPENSATION DE L'ASSURANCE OBLIGATOIRE CONTRE LA RESPONSABILITÉ AVEC LA COMPENSATION C'EST-À-DIRE LES PRESTATIONS D'APRÈS LES AUTRES FONDEMENTS JURIDIQUES

Résumé

D'après le droit yougoslave, en vertu de la Loi sur l'assurance obligatoire des biens et des personnes de 1965 (dont le nom a été modifié en 1967 sous la forme suivante: Loi sur l'assurance obligatoire dans les transports), le tiers auquel le dommage a été causé par l'utilisation d'un véhicule motorisé, et que pour ce dommage le propriétaire c'est-à-dire l'usager du véhicule est responsable, a droit de présenter la demande en réparation directement à l'organisation d'assurance chez laquelle le propriétaire c'est-à-dire l'usager du véhicule est assuré contre la responsabilité. Cependant, indépendamment de ce droit à la demande directe présenté à l'assureur, le tiers peut formuler la demande en relation avec le dommage subi aussi d'après d'autres fondements. C'est pourquoi la question se pose quelles sont ces demandes d'après les autres fondements que le tiers que a subi le dommage à cause de l'utilisation du véhicule motorisé peut cumuler avec la compensation de l'assurance obligatoire, et pour lesquels de ces dommages le cumul est exclu.

Cependant, dans l'article sous le terme cumul se trouvent compris les cas quand le tiers qui a été blessé d'après plusieurs fondements reçoit au total une somme plus élevée que celle à laquelle se monte le dommage qu'il a subi à cause de l'utilisation du véhicule motorisé, et non point le cas quand la personne blessée a formulée des demandes déterminées d'après plusieurs fondements, mais la somme globale d'après tous ces fondements ne dépasse pas le dommage subi.

Dans la jurisprudence yougoslave, le cumul de la compensation de l'assurance obligatoire et de la demande d'après d'autres fondements juridiques est possible dans les cas suivants:

1. Si la personne blessée a été assurée en vertu du contrat sur l'assurance volontaire individuelle des personnes des conséquences de l'accident.
2. Si la personne blessée a été un voyageur dans les transports publics qui, en achetant le billet de voyage, a conclu le contrat d'assurance des conséquences de l'accident dont elle peut être victime.
3. Si la personne blessée voyageait dans un véhicule motorisé dont le propriétaire ou l'usager avait conclu un contrat d'assurance des voyageurs dans son véhicule des conséquences des accidents dont ils peuvent être victimes au cours du voyage dans le véhicule. Dans ce cas on pense à l'assurance volontaire que le propriétaire ou l'usager du véhicule peut conclure avec l'assurance du véhicule même contre la destruction, l'endommagement ou la disparition.
4. Si la personne qui a péri dans l'accident de transport a été assurée sur la base de l'assurance sur la vie.
5. De même, bien entendu, la compensation de l'assurance obligatoire peut être cumulée aussi avec les différentes formes d'aides et de donations qui ont été effectuées éventuellement à la personne blessée en relation avec l'accident de transport.

Il n'y a aucune restriction en ce qui concerne le montant global que la personne blessée peut recevoir d'après tous ces fondements. Néanmoins, la Cour suprême de Yougoslavie a adopté le point de vue dans un cas qu'on ne peut pas attribuer par le jugement à la personne blessée la compensation tout entière du dommage en vertu de l'assurance obligatoire contre la responsabilité si d'après les autres fondements elle déjà reçu des sommes importantes, de sorte que le cumul ultérieur ne serait pas en conformité avec les conceptions morales de la société socialiste yougoslave.

Le cumul de la compensation de l'assurance obligatoire contre la responsabilité et des demandes formulées d'après les autres fondements n'est pas permis dans la jurisprudence yougoslave dans les cas suivants:

1. Si la personne blessée a été assurée en vertu de l'assurance collective que son organisation de travail a conclu contre les conséquences de l'accident, et que le dommage a été causé par un véhicule de cette organisation.

2. De même, on ne peut pas cumuler la compensation de l'assurance obligatoire des voyageurs dans les transports publics avec la compensation de l'assurance obligatoire contre le responsabilité pour les dommages causés par l'utilisation du véhicule motorisé. En effet, tant l'assurance collective des travailleurs que l'assurance obligatoire des voyageurs dans les transports publics sont considérées dans la jurisprudence yougoslave comme assurance contre la responsabilité (de l'organisation de travail qui a effectué l'assurance collective c'est-à-dire du transporteur public), et non point comme assurance des personnes

3. Il ne peut y avoir de cumul de même en ce qui concerne les prestations des assurances sociales (par exemple, si à la charge des fonds des assurances sociales sont imputés les frais de traitements des personnes qui ont été lésées dans un accident de transport).

4. De même il n'est pas permis de cumuler dans le cas que la chose qui a été endommagée ou détruite à cause de l'utilisation du véhicule motorisé a été assurée. Dans ce cas le propriétaire de la chose endommagée ou détruite peut seulement opter entre la compensation du dommage en vertu du contrat d'assurance de la chose endommagée qu'il a conclu, ou en vertu de l'assurance obligatoire contre la responsabilité.

Dans la conclusion l'auteur a expliqué que la question du cumul de la compensation de l'assurance obligatoire contre la responsabilité avec les demandes d'après les autres fondements juridiques peut être réglée seulement par la qualification exacte de la nature juridique de chacune des demandes formulées. Les demandes qui ont pour but la compensation du dommage ne peuvent pas être cumulées avec la compensation en vertu de l'assurance obligatoire contre la responsabilité. Inversement, les demandes qui n'ont pas le caractère de réparation du dommage ne peuvent pas être cumulées avec la demande de paiement de la compensation en vertu de l'assurance obligatoire.